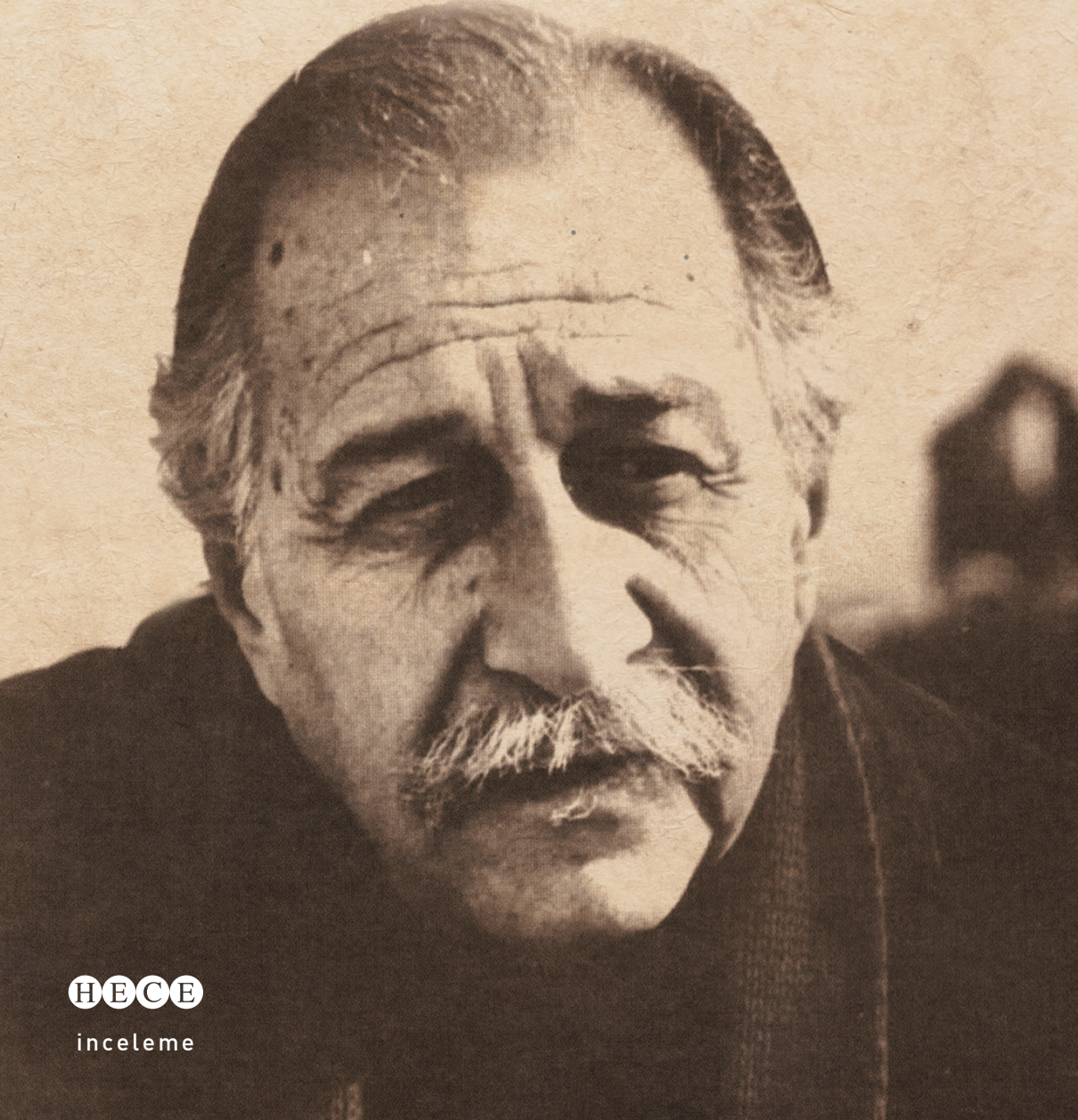

Mehmet Yılmaz

Toplumcu Gerçekçilikten Eleştirel Toplum Teorisine

Ahmet Oktay Şiiri

HECE

inceleme

Mehmet Yılmaz: Adıyaman'ın Besni ilçesinde 1980 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Besni'de tamamladı. 2002'de Selçuk Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünü bitirdi. Yüksek Lisansını Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Yeni Türk Edebiyatı alanında 2005-2008 yılları arasında tamamladı. 2013'de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde doktora eğitimini bitirdi. Hâlen Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Toplumcu Gerçekçilikten Eleştirel
Toplum Teorisine
AHMET OKTAY ŞİİRİ

Mehmet YILMAZ

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 341
İnceleme

Birinci Basım: Nisan 2015
©Hece Yayınları

Kapak Tasarımı: SARAKUSTA
www.sarakusta.com.tr
Son Okuma: Beyza DEMİRCİ
Teknik Hazırlık: Bülent GÜLER

Baskı: Dumat Ofset
T: (0312) 278 82 00

ISBN: 978-605-9954-73-0

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak Nu: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
www.hece.com.tr

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	/ 10
ÖN SÖZ	/ 11
BİRİNCİ BÖLÜM	
HAYATI VE YETİŞTİĞİ ÇEVRE	/ 15
1.1. AİLESİ	/ 15
1.2. ÇOCUKLUĞU	/ 18
1.3. EĞİTİMİ VE EDEBİYATA YÖNELİŞİ	/ 21
1.3.1. İki Okul: İstanbul Pastanesi ve Onbeşinci Yıl Kırathanesi	/ 23
1.3.2. Bursa Yılları	/ 24
1.4. BOHEM YILLARI: 1951-1964	/ 26
1.5. MESLEK HAYATI	/ 28
1.5.1. İlk İş Deneyimleri ve Askerliği	/ 28
1.5.2. Gazeteciliği	/ 30
1.5.2.1. Ankara Basınında Gezintiler	/ 30
1.5.2.2. Akajans ve Dünya Gazetesi Haber Müdürlüğü	/ 34
1.5.2.3. Milliyet Gazetesinde	/ 35
1.5.3. TRT Yılları	/ 36
1.6. EVLİLİĞİ	/ 42
1.7. ALDIĞI ÖDÜLLER	/ 43
İKİNCİ BÖLÜM	
SANAT VE EDEBİYAT ANLAYIŞI	/ 45
2.1. SANAT	/ 46
2.1.1. Sanat Nedir?	/ 46
2.1.2. Sanatçı	/ 50
2.1.3. Sanatın Amacı	/ 51
2.2. ESTETİK	/ 55
2.3. EDEBİYAT	/ 56
2.3.1. Edebiyat nedir?	/ 56
2.3.2. Edebiyatın İşlevi	/ 59
2.4. EDEBÎ ESER	/ 63
2.5. EDEBİYAT BİLİMİ	/ 66
2.6. HAYAL VE KURGU	/ 67

2. 7. EDEBİYAT TARİHİ /	68
2. 8. DİL /	71
2. 9. ROMAN ÜZERİNE DÜŞÜNCELER /	73
2. 9. 1. Romanda Kurgu ve Gerçeklik /	81
2. 9. 2. Roman ve Siyaset /	85
2. 9. 3. Roman ve Sosyal Hayat /	88
2. 9. 4. Roman ve İdeoloji /	91
2. 9. 5. Roman ve Cinsellik /	94
2. 9. 6. Roman ve Medya /	96
2. 9. 7. Roman ve Tarih /	102
2. 10. AHMET OKTAY'IN ŞİİR ANLAYIŞI /	104
2. 10. 1. Şiir ve Gerçek /	109
2. 10. 2. Şiir ve Siyaset /	114
2. 10. 3. Şiirde Biçim ve İçerik /	117
2. 10. 4. Şiirde Anlam /	121
2. 10. 5. Şiir ve Toplum /	124
2. 10. 6. Şiir ve Gelenek /	129
2. 10. 7. Şiir ve İktidar/Otorite /	136
2. 10. 8. Şiir ve İdeoloji /	139
2. 10. 9. Okur Karşısında Şair/Şair Karşısında Okur /	146
2. 10. 10. Şiir ve İmge /	153
2. 10. 11. Şiir Dili /	158
2.10. 12. Şiir ve Medya /	161
2. 10. 13. Şiir ve Akıl/Mantık /	164

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AHMET OKTAY'IN ŞİİRİ /	167
3. 1. ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ /	167
3. 1. 1. Özöğrenimli Şair /	167
3. 1. 2. Narrative (Öyküleyici) Şiir /	168
3. 1. 3. Günlük Hayata Bağlılık /	170
3. 1. 4. Lirikizm /	172
3. 1. 5. Tema Eksenli Şiir Çalışması /	172
3. 1. 6. Entelektüel Birikim ve Kültürel Zenginlik /	173
3. 1. 7. Siyasi Şiir /	174
3. 1. 8. Çok Biçimli Şiir /	175

3. 2. ŞİİR KİTAPLARI /	176
3. 2. 1. Gölgeleeri Kullanmak /	176
3. 2. 2. Her Yüz Bir Öykü Yazar /	182
3. 2. 3. Dr. Kaligari'nin Dönüşü /	185
3. 2. 4. Sürgün /	188
3. 2. 5. Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi /	193
3. 2. 6. Kara Bir Zamana Alınlık /	197
3. 2. 7. Yol Üstündeki Semender /	202
3. 2. 8. Ağıtlar ve Övgüler /	205
3. 2. 9. Bir Sanrı İçin Gece Müziği /	212
3. 2. 10. Gözüm Seğirdi Vakitten /	215
3. 2. 11. Söz Acıda Sınandı /	219
3. 2. 12. Az Kaldı Kışa /	221
3. 2. 13. Hayalete Övgü /	223
3. 2. 14. Lirikler /	226
3. 3. ŞİİRİNİN EVRELERİ /	228
3. 3. 1. Toplumcu Gerçekçilik İçinde Arayışlar (1950-1963) /	230
3. 3. 2. Varoluşçu-Bireysel Eğilimler (1963-1980) /	244
3. 3. 3. Frankfurt Okulu ve Eleştirel Toplum Teorisi (1980-2000) /	259
3. 3. 4. Marksizm'e Övgü (2000 ve Sonrası) /	266
3. 4. ŞİİRLERİNDEKİ TEMALAR /	267
3. 4. 1. Bireysel Temalar /	267
3. 4. 1. 1. Aşk /	267
3. 4. 1. 2. Ölüm /	271
3. 4. 1. 3. Yalnızlık /	281
3. 4. 1. 4. Hüzün ve Melankoli /	288
3. 4. 1. 5. Tabiat /	296
3. 4. 2. Sosyal ve Siyasi Temalar /	304
3. 4. 2. 1. Kent ve Kent İnsanının Yaşantısı /	304
3. 4. 2. 2. Popüler Kültür/Tüketim Toplumu /	313
3. 4. 2. 3. Darbeler: 27 Mayıs/12 Mart/12 Eylül /	317
3. 4. 2. 4. Sınıf Çatışması /	327
3. 4. 2. 5. İşçi Sınıfı /	333
3. 4. 2. 6. Zaman: Tarih, Bellek ve Anımsama /	339
3. 4. 2. 7. Kadın /	347
3. 4. 2. 8. İntihar /	351

3. 5. BİÇİM / 358
3. 5. 1. Nazım Birimi / 358
3. 5. 2. Nazım Biçimi / 361
3. 5. 2. 1. Çapraz Kafiye / 361
3. 5. 2. 2. Karma Kafiye / 362
3. 5. 2. 3. Hai-Ku / 363
3. 5. 2. 4. Serbest Nazım Biçimi / 363
3. 5. 2. 4. 1. Dize Sayısı Eşit Bentlerle Kurulan Nazım Biçimleri / 364
3. 5. 2. 4. 2. Dize Sayısı Değişik Bentlerle Kurulan Nazım Biçimleri / 365
3. 5. 3. Kısa Şiir / 367
3. 5. 4. Düzyazı Şiir / 368
3. 5. 5. Ahenk / 370
3. 5. 5. 1. Ritim / 370
3. 5. 5. 1. 1. Vezin / 370
3. 5. 5. 1. 2. Kafiye ve Redif / 372
3. 5. 5. 2. Armoni / 381
3. 5. 5. 2. 1. Aliterasyon / 381
3. 5. 5. 2. 2. Asonans / 388
3. 6. YİNELEME GRUPLARI / 390
3. 6. 1. Ön Yineleme / 390
3. 6. 2. Art Yineleme / 393
3. 6. 3. Zıt Yapılı Yineleme / 395
3. 6. 4. Kıvrımlı Yineleme / 399
3. 6. 5. Bağlaç Yinelemesi / 400
3. 6. 6. Zıt Yapılı Yineleme / 403
3. 6. 7. İkileme / 406
3. 6. 8. Ek Yinelemesi / 407

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİL VE ANLATIM / 411
4. 1. SÖZCÜK KADROSU / 411
4. 2. DİZE VE CÜMLE YAPISI / 414
4. 2. 1. Dize Yapısı / 414
4. 2. 1. 1. Tek Sözcüklü Dizeler / 414
4. 2. 1. 2. Sözcük Üçlemesi / 415
4. 2. 1. 3. Dize Bölme / 416

4. 2. 1. 4. Uzun Dize /	417
4. 2. 1. 5. Dizelerde Ayraçlar /	418
4. 2. 1. 6. Dizelerde Kısa ve Uzun Çizgi /	419
4. 2. 1. 7. Dizelerde Tırnak İşareti /	420
4. 2. 1. 8. Dipnotlu Dizeler /	422
4. 3. KONUŞMA DİLİ /	422
4. 3. 1. Rahat ve İçten Söyleyiş /	423
4. 3. 2. Yerel Söyleyişler /	426
4. 3. 3. Kısa ve Eksilteli Anlatım /	427
4. 3. 4. Pekiştirme Sıfatları /	429
4. 3. 5. Deyimler /	429
4. 4. ANLATIM TEKNİKLERİ /	430
4. 4. 1. Öyküleme /	430
4. 4. 2. Montaj /	434
4. 4. 3. Betimleme /	437
4. 4. 4. Diyalog /	440
4. 4. 5. Monolog /	444
4. 4. 6. Sıralama /	446
SONUÇ /	449
BİBLİYOGRAFYA /	455
1. KİTAPLAR /	455
1. 1. Şiir Kitapları /	455
1. 2. Araştırma/İnceleme/Deneme Kitapları /	456
1. 3. Diğer Kitapları /	457
2. SÜRELİ YAYINLARDAKİ ŞİİR VE YAZILARI /	457
3. SÖYLEŞİ, SORUŞTURMA, AÇIK OTURUM, PANEL /	465
4. DERGİLERİN AHMET OKTAY ÖZEL SAYILARI /	467
5. SEMPOZYUM KİTAPLARI /	467
6. HAKKINDA YAZILANLAR /	467
7. FAYDALANILAN DİĞER KAYNAKLAR /	470
8. TEZLER /	472

KISALTMALAR

bk. : Bakınız.

c. : Cilt.

s. : Sayı

ss. : Sayfa sayısı.

çev. : Çeviren.

akt. : Aktaran.

hzl. : Hazırlayan.

ÖN SÖZ

Ahmet Oktay, 1950'lerden itibaren yazıları ve şiirleri ile Türk edebiyatı gündemi içinde yer almış, şairliğinden ziyade gazeteciliği ve eleştirmenliği ile tanınmıştır. Bu çalışma Ahmet Oktay'ın hayatı, sanat anlayışı ve şiirleriyle sınırlandırılmıştır. Edebiyat yaşantısı 60 yıldan fazla süren ve bu zaman dilimi içinde yayımlanan 56 kitabının yanı sıra dergi ve gazete sayfalarında kalan birçok yazısı bulunan çok yönlü bir yazı adamının bütün yönleri ile sağlıklı bir şekilde incelenebilmesi için en az birkaç çalışma daha gerekmektedir.

Ahmet Oktay her ne kadar eleştirmenliği ve gazeteciliği ile ön plana çıksa da 1963-2007 yılları arasında 14 şiir kitabı yayımlamıştır. O, birçok yazısında edebiyat dünyasına şiirle adım attığını ve öncelikle şair olarak bilinmek istendiğini belirtir. Şiir kitapları, Türk edebiyatının saygın ödüllere layık görülmesine rağmen bugüne kadar Oktay'ın şiirleri üzerine, şiirlerinin bütün yönlerini kapsayan bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmaya başladığımız sıralarda Ahmet Oktay'la ilgili sadece 1996 yılında İlker Özdemir tarafından hazırlanan "*Popüler Kültürün Siyasal Rolü: Ahmet Oktay ve Ünsal Oskay'ın Yaklaşımlarında Türkiye'de Popüler Kültür Tartışması*" başlıklı yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Siyaset Bilimi alanında yapılan bu çalışmada, Oktay'ın edebî yönüne hiç değinilmemiş, popüler kültür üzerine ileri sürdüğü fikirleri incelenmiştir. Mehmet Arif Erzen'in 2011'de hazırladığı yüksek lisans tezi ise "*Ahmet Oktay'ın Şiirlerinin Tematik Açıdan İncelenmesi*" başlığını taşımaktadır ve isminden de anlaşılacağı üzere bu çalışmada sadece Oktay'ın şiirlerindeki temalar ele alınmıştır. 2012 yılında çıkan Serdar Aydın imzalı "*Yol Üstündeki Yazıcı*" isimli kitapta ise Oktay'ın şiirleri özdeşleşim kuramı

esas alınarak empati kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Akademik bir çalışma özelliği taşımayan bu kitap, Ahmet Oktay'ın şiirlerinin, aydın üzerindeki etkilerini dile getiren bir inceleme görünümündedir.

Ahmet Oktay'ın şiirleri ve eserleri üzerine birçok yazı kaleme alınmış olmakla birlikte bu yazıların özellikle 1980'den sonra yoğunluk kazandığı rahatlıkla söylenebilir. Taradığımız gazete ve dergilerde bunu gördük. Bunda, yazarın birçok eserini 1980'den sonra yayımlamasının etkisi büyüktür. Bunlara ek olarak, Ahmet Oktay'la ilgili iki sempozyum kitabı bulunmaktadır. 1998 yılında Bursa Valiliği tarafından Prof. Dr. Mustafa Durak önderliğinde düzenlenen "*Her Yönüyle Ahmet Oktay Sempozyumu*" Oktay'ı, şairliği, eleştirilenliği, deneme ve araştırma-inceleme yazarlığı gibi muhtelif yönleriyle ele alan bir çalışmadır. 2002 yılında Altın Portakal Şiir Ödülü'nü kazanması dolayısıyla Antalya'da düzenlenen sempozyum ise "*Hayalete Övgü Odağında Ahmet Oktay Şiiri*" ismi altında kitaplaştırılmıştır.

Ahmet Oktay'ın şiirleri incelenirken, bütün eserlerini 2007 yılından itibaren yayımlamaya başlayan İthaki Yayınlarının "*Kaç Kişiyiz Kendimizde*" başlığı altında yayımladığı toplu şiirleri esas alınmıştır. Baskısı tükenen eserleri sahaflardan derlenmiştir. Oktay'ın birçok eseri daha önce dergilerde yayımlanan incelemelerinden veya gazete yazılarından meydana gelmektedir. 1950'den günümüze kadar Oktay'ın dünya görüşüne bağlı olarak yazma ihtimali bulunan bütün dergilere ulaşılmaya çalışılmış; dergi ve gazete taraması gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sırasında Oktay'ın kitaplarına almadığı birçok şiiri ve yazısı ile karşılaşmıştır. Kaynakçada -eksiksiz bir Ahmet Oktay bibliyografyası oluşturmaya çalışılırken-Oktay'ın kitaplarında yer almayan yazılarına ve şiirlerine yer verilmiştir. Araştırmamız sırasında, hayatını yazmaya adanmış ve 60 yıldan fazla bir zaman diliminde sürekli üretmeye devam eden velut bir yazarla karşı karşıya olduğumuzu fark etmemiz, bizi şaşkınlığa düşürmüştür. Bu sebeple -her ne kadar dergi ve gazete taramalarında azami dikkat gösterilse de- eksikliklerin olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Hayatı ve Yetiştirdiği Çevre" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Ahmet Oktay'ın ailesi, çocukluğu, eğitimi ile ilgili yeni bilgilere ulaşılmış edebiyata yönelişinde etkili olan çevresi hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Ayrıca meslek hayatı ile ilgili kronolojik bilgiler sunulmuş, evliliğine ve aldığı ödüllere değinilmiştir. Yazarın hayatının etraflıca ortaya konulması eserinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır, anlayışından hareketle özellikle Oktay'ın hayatı eserleriyle ilişkilendirilmiştir.

"Sanat ve Edebiyat Anlayışı" başlığını taşıyan ikinci bölümde, Oktay'ın sanat, estetik, edebiyat, edebiyat tarihi, dil ve roman üzerine düşünceleri incelenmiş, ayrıca şiir sanatı (poetika) hakkındaki görüşleri derli toplu sunulmaya çalışılmıştır. Oktay, araştırma-inceleme eserleri içinde en fazla şiir ve roman türleriyle

teorik düzeyde ilgilenmiştir. Bu sebeple roman ve şiir sanatı ile ilgili görüşleri şiirini ve sanatını doğrudan yönlendirdiği için bu konular üzerinde daha ayrıntılı durulmuştur. Ahmet Oktay'ın sanat dünyasını ve şiirlerini doğru ve kuşatıcı bir şekilde ele alabilmek için bütün eserleri incelenmiş; şiir ve sanatla ilgili gazete ve dergilerde kalan yazıları gözden geçirilmiş; bunların yanı sıra Oktay'ın sanat, estetik ve şiir dünyasını besleyen kaynaklar okunmuştur.

Üçüncü bölüm "Ahmet Oktay'ın Şiiri" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Oktay'ın şiirinin genel özelliklerine ulaşılmış, şiir kitapları kısaca tanıtılmış, şiirinin evreleri ayrıntılı bir incelemeye tâbi tutulmuştur. Şiirlerinde karşılaşılan temalar çıkarılmış, şiirinin yapı özellikleri incelenmiştir. Oktay'ın özellikle düzyazı şiir içinde yakalamaya çalıştığı ahenk ve ses unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölüm Ahmet Oktay şiirinin dil ve anlatım özelliklerini belirlemeyi hedeflemektedir. Oktay'ın şiirini kurarken tercih ettiği sözcük kadrosunun genel görünümü dize ve cümle yapısı çerçevesinde ortaya konulmuş, şiirinde konuşma diline ait unsurlara dikkat çekilmiştir. Şiirinin anlatımcı özelliğine bağlı olarak kullandığı anlatım teknikleri belirlenmiştir.

Çalışmanın başlangıcından itibaren Ahmet Oktay'la sürekli görüştük. Ahmet Oktay'ın evinde gerçekleştirdiğimiz görüşmelerin yanı sıra, sık sık yaptığımız uzun telefon konuşmalarında sorularımızı büyük bir nezaket ve sabırla karşılaması, kendisi ile ilgili yapılan çalışmalarını bizzat haber vermesi çalışmanın sağlıklı bir şekilde ilerlemesine önemli katkılar sağlamıştır. Ahmet Oktay Bey'e yardımlarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Uzun ve yoğun bir çalışmanın ürünü olan bu araştırmanın her safhasında bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK'e, ayrıca değerli hocam Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU'ya, birikimlerinden faydalandığım değerli hocalarım Prof. Dr. İsmet Emre, Prof. Dr. Erdoğan ERBAY, Prof. Dr. Halim SERARSLAN, Doç. Dr. Ahmet BOZDOĞAN, Doç. Dr. Yunus AYATA ve Doç. Dr. Süheyla YÜKSEL'e şükranlarımı sunarım.

Eşim Sevinç Yılmaz'ın desteği ve engin hoşgörüsü olmasaydı, bu çalışmanın tamamlanması daha uzun bir süre alacaktı. Kendisine yürekten teşekkür ederim.

Mehmet YILMAZ

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI VE YETİŞTİĞİ ÇEVRE

1.1. AİLESİ

Ahmet Oktay, Ankara'nın Hamamönü semtinde 21 Ocak 1933 tarihinde İstanbullu bir ailenin ilk çocuğu olarak, eski bir evde dünyaya gelmiştir. Nüfus cüzdanında kayıtlı olan tam ismi Ahmet Oktay Börtecene'dir. Ancak yazılarında –*Gerçek* dergisinde yayımlanan ilk şiiri (1948) hariç– soy ismini kullanmamış, Türk edebiyatında Ahmet Oktay adıyla tanınmıştır. Soyadını kullanmama sebebini izah ederken yazmaya başladığı dönemde iki kelimeli adların moda olduğunu ve kendisine iki ismini kullanarak şiir yayımlamanın daha çekici geldiğini söyler:

“Bana çok uzun geldi Börtecene. Böyle adla şair olunmaz diye düşündüm. O zamanlar iki sözcüklü adlar modaydı. Necip Fazıl, Ahmet Muhiip, Yahya Kemal... vb. Kimse soyadıyla anılmazdı... Ahmet Oktay daha çekiciydi. Daha fiyakalı.” (Cengiz, 2004: 27)

Annesi Çerkez kökenli Havva Hayriye Hanım, babası ise Arap kökenli Yusuf Kenan Bey'dir.¹ Anne tarafından büyükbabası emekli Çarkçı Yüzbaşı Sabri Bey'dir

¹ Bu bilgiler Ahmet Oktay'la 19 Aralık 2010 tarihinde İstanbul Caddebostan'daki evinde yapılan görüşmeden alınmıştır.